

Asia: VN/23816/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto sisäministeriölle hallituksen esityksen luonnoksesta eduskunnalle kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta (SM036:00/2023)

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää sisäministeriötä mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksen luonnoksesta liittyen vastaanottorahan pienentämiseen.

Esitysluonnoksen keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettua lakia väliaikaisesti. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntaa, myönnettävän vastaanottorahan ja käyttörahan määrän pienentämisestä. Esityksessä vastaanottorahan määrä ehdotetaan laskettavaksi sille tasolle, joka on mahdollista suhteessa kansalliseen sosiaaliturvaan. Kansallisen sosiaaliturvan vertailukohtaksi ehdotetaan kiireellistä toimeentulotukea, jota myönnetään välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaamiseksi esimerkiksi tilapäisesti Suomessa oleskeleville. Tukea myönnetään myös ilman laillista oleskelulupaa maassa oleville.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunnon keskeiset kohdat

Lastensuojelun Keskusliitto huomauttaa, että vastaanottorahaa pienentämällä toimitaan lasten oikeuksien komitean suositusten vastaisesti. Lapsiperheiden osalta tulisi varmistua siitä, että perustuslain 19 § 3 momentin mukainen julkisen vallan velvollisuus tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu toteutuu myös turvapaikkaprosessin aikana.

Lasten ja lapsiperheiden osalta tulee varmistua siitä, että vastaanottorahan perusosan tulisi riittää perustarpeisiin ja pääsy harrastus- ja vapaa-ajantoimintaan toteutuu. Ei ole lapsen edun mukaista saattaa perheitä sellaiseen taloudelliseen ahdinkoon, joka voi johtaa taloudellisesta tilanteesta seuraaviin lastensuojelutoimenpiteisiin. Lisäksi lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artiklan mukaan. Perheväkivallan kasvu ja perheiden huonovointisuus taloudellisen tilanteen huonontumisen seurauksena on lapsen edun vastaista. Keskusliitto huomauttaa, että esityksessä ehdotetut leikkaukset vastaanottorahaan voivat johtaa pitkäaikaisiin haittavaikutuksiin lasten osalta. Keskusliitto katsoo, että leikkausten ja indeksijäädytysten yhteisvaikutuksena on vaarana, että perustuslain 19 § 1 momentin ihmisarvoisen elämän edellytykset eivät täyty täysimääräisesti.

Ilman huoltajaa olevien lasten osalta, on kohtuutonta, että vastaanottorahan määrän pienentäminen voisi käytännössä johtaa siihen, että lapsi, jolla on Suomessa perhettä, jonka luona hän voi asua, siirrettäisiin ryhmäkotiin heikentyneen taloudellisen tilanteen seurauksena. Lisäksi indeksitarkistusten tekemättä jättämisen vaikutus on kaikista ihmisryhmistä euromääräisesti suurin yksinasuvan ja yksinhuoltajan vastaanottorahan määrään. Keskusliitto huomauttaa, että lapsen oikeuden riittävään elintasoon täysimääräistä toteutumista tulee seurata vastaanottorahan pienentämisen ja indeksijäädytysten yhteisvaikutuksen seurauksena kaikkien lapsiryhmien osalta.

Vaikutukset lapsiperheisiin kohtuuttomat

Lapsen oikeuksien komitea kiinnittää Suomea koskeissa tuoreissa (2.6.2023) suosituksissaan huomiota turvapaikanhakijalasten asemaan. Komitea vaatii Suomea varmistamaan lasten oikeuksien toteutumisen, muun muassa välttämällä sosiaaliturvaetuuksien leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin ja tehostamaan politiikkaa, jolla varmistetaan riittävä elintaso kaikille lapsille, muun muassa parantamalla turvapaikanhakijalasten ja laittomasti maassa oleskelevien lasten taloudellista tilannetta ja lisäämällä heille maksettavia sosiaaliturvaetuuksia (CRC/C/FIN/CO/5–6, kohta 35 a ja b). Keskusliitto huomauttaa, että vastaanottorahaa pienentämällä toimitaan lasten oikeuksien komitean suositusten vastaisesti.

Hallituksen esityksessä (s 28) painotetaan sitä, että vastaanottopalvelut on rakennettu turvaamaan henkilön toimeentulo ja huolenpito tilapäisesti. Esityksessä todetaan, että mitä pidempään henkilö on vastaanottorahan varassa, sitä haasteellisemmaksi arjen mukauttaminen voi tulla ja sitä enemmän voi myös nousta esille erityisiä tarpeita, jotka vievät ison osan vastaanottorahasta. Keston pitkittymisen arvioidaan rasittavan erityisesti lapsiperheiden toimeentuloa. Esityksessä todetaan,

että näitä vaikutuksia on tärkeää seurata tarkasti ja, että perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta on erityisen tärkeää, että oleskelu vastaanottopalvelujen varassa on mahdollisimman lyhyt, mitä varmistetaan turvapaikkamenettelyn tehostamishankkeilla.

Keskusliitto toteaa, että tällä hetkellä turvapaikkahakemuksen käsittelyaika on Maahanmuuttoviraston käsittelyaikalaskurin mukaan noin 6 kuukautta, mutta riippuen oleskelulupaa hakevien määrästä käsittely on saattanut kestää jopa vuoden tai enemmänkin. Lapsiperheiden osalta tulisi varmistua siitä, että perustuslain 19 § 3 momentin mukainen julkisen vallan velvollisuus tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu toteutuu myös turvapaikkaprosessin aikana.

Hallituksen esityksen (s. 28) mukaan vastaanottorahan pieneminen voisi myös lisätä joidenkin asiakkaiden laitostumista ja passivoitumista, jos toimeentulo ei entisessä määrin mahdollistaisi esimerkiksi vapaa-ajan harrastustoimintaa. Lapsen oikeuksien sopimuksen 31 artikla sisältää lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin. Keskusliitto toteaa, että lasten ja lapsiperheiden osalta tulee varmistua siitä, että riittävä pääsy harrastus- ja vapaa-ajantoimintaan toteutuu.

Hallituksen esityksessä (s. 29) todetaan, että tutkimusten mukaan taloudellinen epävarmuus vaikuttaa myös ihmisten toimintakykyyn ja terveyteen, erityisesti mielenterveyteen. Psykofyysinen oireilu ja psykososiaalisen tuen tarve voivat lisääntyä vastaanottokeskuksissa. Vanhempien kasvava kuormittuneisuus voi vastaanottokeskusten työntekijöiden arvioiden mukaan näkyä välillisesti lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen lisääntymisenä, perheväkivallan kasvuna sekä yleisenä perheiden huonovointisuutena. Lapsen oikeuksien sopimuksen 9 artiklan mukaan lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Keskusliitto toteaa, ettei ole lapsen edun mukaista saattaa perheitä sellaiseen taloudelliseen ahdinkoon, joka voi johtaa taloudellisesta tilanteesta seuraaviin lastensuojelutoimenpiteisiin. Lisäksi lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artiklan mukaan. Perheväkivallan kasvu ja perheiden huonovointisuus taloudellisen tilanteen huonontumisen seurauksena on lapsen edun vastaista.

Lisäksi hallituksen esityksessä (s. 30) todetaan, että tutkimusten mukaan köyhyydellä on pitkäaikaisia vaikutuksia esimerkiksi lasten terveyteen, kognitiiviseen ja sosio-emotionaaliseen kehitykseen, koulumenestykseen, subjektiiviseen hyvinvointiin ja itseluottamukseen. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutukset havaittiin suomalaisessa kohorttitutkimuksessa sitä vakavammiiksi, mitä kauemmin köyhyysjakso oli kestänyt ja mitä nuorempana lapsi oli köyhyyden kokenut. Keskusliitto huomauttaa, että esityksessä ehdotetut leikkaukset vastaanottorahaan voivat johtaa pitkäaikaisiin haittavaikutuksiin lasten osalta.

Vastaanottorahaan tulevat vaikuttamaan samanaikaisesti sekä määrien pienentämiset sekä indeksikorotusten jäädyttämiset. Keskusliitto katsoo, että leikkausten ja indeksijäädytysten

yhteisvaikutuksena on vaarana, että perustuslain 19 § 1 momentin ihmisarvoisen elämän edellytykset eivät täyty täysimääräisesti.

Ilman huoltajaa olevien lasten tilanteen heikentyminen

Hallituksen esityksen mukaan myös ilman huoltajaa olevat lapset, jotka majoittuvat joko yksityismajoituksessa tai aikuisten ja perheiden vastaanottokeskuksessa yhdessä sukulaisensa tai muun läheisen kanssa, saavat vastaanottorahaa. Perheellä, jonka kanssa ilman huoltajaa oleva lapsi majoittuu, ei ole elatusvelvollisuutta suhteessa alaikäiseen. Perheensä kanssa asuvalla lapselle maksettavan vastaanottorahan määrä pienenesi 222 eurosta 191 euroon kuukaudessa. Alennettua vastaanottorahaa ei indeksijäädysten vuoksi koroteta seuraavina vuosina, joten rahan riittävyys suhteessa elinkustannuksiin huononee entisestään. Hallituksen esityksen mukaan, perheen tilanteesta riippuen saattaisi vastaanottorahan pienentyminen vaikuttaa myös ilman huoltajaa olevan lapsen asemaan ja tilanteeseen perheessä. Ilman huoltajaa olevalle lapselle määrätyn edustajan ja vastaanottokeskuksen, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity, tehtävänä on seurata lapsen tilannetta ja varmistaa, että lapsen etu toteutuu.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaan lapsen etu tulee huomioida ensisijaisena harkintaperusteena kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa. Lastensuojelun Keskusliitto huomauttaa, että suunniteltu vastaanottorahan pienentäminen heikentää ilman huoltajaa tulleiden lasten mahdollisuutta elää perheessä. Hallituksen esityksessä esitetään ratkaisuksi heikentyneeseen taloudelliseen tilanteeseen lapsen siirtämistä ryhmäkotiin tai lastensuojeluilmoituksen tekemistä. On kohtuutonta, että vastaanottorahan määrän pienentäminen voisi käytännössä johtaa siihen, että lapsi, jolla on Suomessa perhettä, jonka luona hän voi asua, siirrettäisiin ryhmäkotiin heikentyneen taloudellisen tilanteen seurauksena.

Lastensuojelulain 50 §:n mukaan laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. Laitoshuolto on lastensuojelussa viimesijainen vaihtoehto, mikäli lapsen etu tai erityistarpeet eivät sitä muuten vaadi. Yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta myös ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten kohdalla tulisi turvata yhtäläinen oikeus kasvaa perheessä. Lasta on kohtuutonta erottaa perheestä, jollei se ole muusta syystä lapsen edun vastaista asua perheen kanssa. Lastensuojelulain 35 §:n mukaan, kun lastensuojelun tarve oleelliselta osin johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisolosta tai asunnon puuttumisesta tai kun mainitut seikat ovat oleellisena esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle, hyvinvointialueen on viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä yhteistyössä kunnan kanssa korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto. Hallituksen esityksen viittaus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on siten kyseenalainen, sillä heikko taloudellinen tilanne ei ole itsessään peruste lastensuojelun asiakkuudelle. Lisäksi hallituksen esityksen tavoittelemia säästöjä julkisen talouden tasapainottamiseksi tuskin saavutettaisiin sillä, että lapsi sijoitettaisiin ryhmäkotiin tai otettaisiin lastensuojelun asiakkaaksi, sillä näistä koituisi yhteiskunnalle lisäkustannuksia.

Yksinhuoltajaperheiden tilanteen heikentyminen

Hallituksen esityksessä yksinasuvalle ja yksinhuoltajalle myönnettävän vastaanottorahan perusosa ehdotetaan pienennettäväksi 348 eurosta 300 euroon kuukaudessa. Ateriat tarjoavassa vastaanottokeskuksessa vastaanottorahan määrä pienenesi 102 eurosta 88 euroon kuukaudessa. Alennettua vastaanottorahaa ei indeksijäädysten vuoksi koroteta seuraavina vuosina, joten rahan riittävyys suhteessa elinkustannuksiin huononee entisestään. Esityksen mukaan indeksitarkistusten tekemättä jättämisen vaikutus on kaikista ihmisryhmistä euromääräisesti suurin yksinasuvan ja yksinhuoltajan vastaanottorahan määrään. Esityksessä todetaan, että tämä merkitsee nykyistä tarkempaa arjen rahankäytön suunnittelua. Lisäksi todetaan, että tarvittaessa on mahdollisuus hakea täydentävää vastaanottorahaa.

Täydentävän vastaanottorahaa tulee hakea erikseen, mikä edellyttää hakijan aktiivisuutta. Täydentävän vastaanottorahan hakeminen kuormittaa jo muutenkin kuormittuneita yksinhuoltajia. Esityksen mukaan täydentävää vastaanottorahaa ei ole tarkoitettu päivittäisiin arjen kuluihin, vaan erityisistä tarpeista tai olosuhteista aiheutuvia kuluja, joka vahvistaa, että vastaanottorahan perusosan tulisi riittää perustarpeisiin. Lapsen oikeuksien sopimuksen 27 artiklan mukaan jokaisella lapsella on oikeus hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon. Keskusliitto huomauttaa, että lapsen oikeuden riittävään elintasoon täysimääräistä toteutumista vastaanottorahan pienentämisen ja indeksijäädysten yhteisvaikutuksen seurauksena tulee seurata.

Hakala Lucia
Lastensuojelun Keskusliitto